

TARİHİ, KÜLTÜRÜ VE SANATIYLA

EYÜPSULTAN SEMPOZYUMU VIII

TEBLİĞLER

EYÜP BELEDİYESİ
KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
TEL: (0.212) 563 16 65 - 616 00 98
FAX: (0.212) 616 00 78
www.eyup.bel.tr
e.mail: kultur@eyup.bel.tr

EYÜP BELEDİYESİ
KÜLTÜR YAYINLARI
26

GENEL YÖNETİM
AHMET MALATYALI

YAYIN SORUMLUSU
İRFAN ÇALIŞAN

KAPAK VE SAYFA TASARIMI
İLGİ TANITIM
0212 544 82 70

FİLM
EKOL
0212 356 60 70

BASKI
ELİT OFSET
İkitelli Organize Bölgesi Es-Kop Sanayi Sitesi
A1 Blok No:13-16 Tel: 0212 549 88 60

BASILDIĞI YER
İSTANBUL

BASKI TARİHİ
ARALIK 2004
ISBN 975-93844-8-5

Eyüpsultan Sempozyumu kitabında kullanılan, tebliğ sahibine ait olanlar dışındaki görsel malzemeler Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivine aittir. Kitaptaki tüm yazıların ve görsel malzemelerin yayın hakkı Eyüp Belediyesi'ne aittir. Bir başka yerde izinsiz olarak yayınlanamaz ve kullanılamaz.

XVII. YÜZYILDA EYÜP SAKİNİ BİR HALVATÎ ŞEYHİ: ABDULMECİD SÎVASÎ (HAYATI, HİZMET VE MİSYONU)

Yrd.Doç.Dr. Cengiz Gündoğdu

1965 yılında Erzurum doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Erzurum'da tamamladı. 1989 yılında Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1992 yılında A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Tasavvufta Velâyet Kavramı" adlı Yüksek Lisans tezini tamamladı. 1989-1994 yılları arasında Erzurum Müftülüğü'nde görev yaptı. 1994 yılında A.Ü İlâhiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı'na Araştırma Görevlisi olarak atandı. 1997 yılında yine aynı enstitüde hazırladığı "Abdülmecîd-i Sivâsi, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri" adlı çalışmasıyla İlâhiyat Doktoru unvanını aldı. 1998 yılında Yardımcı Doçentlik kadrosuna atandı. Hâlen aynı fakültede Tasavvuf Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir. Alanıyla ilgili olarak muhtelif dergilerde yayınlanmış bir çok makalesi ulunmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.

XVI. yüzyılın sonlarına kadar olan devre, Osmanlı Devleti'nin hemen her sâhada zirvede olduğu yıllardır. XVII. yüzyılın başları ise bünyesinde bir çok içtimaî afetin yayıldığı; ilmî, siyasî, askerî, iktisâdî cihetlerden muhtelif sıkıntılarla yüz yüze gelindiği, devletin bütün müesseselerinde gözle görülür bir tıkanmanın kendini hissettirdiği yıllardır.

III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmet (1603-1617), II. Osman (1618-1622), I.Mustafa (1622-1623) dönemleri böyle geçmiş, IV. Murat'ın (1622-1640) güçlükle sağlamaya çalıştığı nisbi rahatlık dönemi sadece mevcûd problemlerin tahribâtını geciktirebilmiş, bu buhranlar Sultân İbrahîm (1640-1648) ve IV.Mehmet (1646-1687) devirlerinde de devam etmiştir.(1)

Daha önceleri olduğu gibi bu tarihlerde de bozulmuş düzenin ıslâhı adına gerek medrese ulemâsı, gerekse tasavvufî çevreler kayıtsız kalmamış, hazırladıkları lâyihalarla idareye tavsiyelerde bulunmuşlarsa da kendileri de aynı atmosferi teneffüs etmeleri ve vâki bozulmaların odak noktasında bulunmaları sebebiyle, kurtarıcı çıkışlar gösteremişlerdir.

Hatta bu dönemdeki ıslâhat fikirleri bazen yön değiştirerek tekke ve medrese ehlinin birbirlerini vaki gerilemeden sorumlu tutup, idâreye şikayet etmeleri ve değişik mahfillerde birbirlerini suçlamaları şeklinde kendini göstermiştir. Bu karşılıklı şikayetler bazen ahlâkî ve içtimâî çizgiyi aşmış, sonuçta her iki taraf arasında zaman zaman ciddi tartışmalar olmuştur.

Daha önceki dönemlerde her iki müessese mensûbları arasında ufak bâzı fikrî tartışmalar olsa bile, bunlar meslek ve meşreb ayrılığına dayanan fikrî ayrılıklar durumunda olup, kitlelere yansımış değildir. Ancak bu dönemde artık iki müessese mensûbları arasında çıkan ayrılıkların fikrî alandan çıkıp hissiyata dökülmesiyle birlikte toplumsal bir problem haline dönüşmüştür. Neticede toplumda yüz gösteren bu soğuma sürecinde her iki ocağın bazı mensûblarının birbirlerine bakışlarında değişme ve sertleşmeler görülmeye başlamış, daha önceki asırlarda da görülen "ehl-i kâl" ve "ehl-i hâl" tartışması belli seviyelerde konuşulurken, bu dönemden itibaren toplumsal kavgaya dönüşme istidâdı kazanmıştır.

Resim 1; Ahmet Genç ve Gülbaba, Sivasi Tekkesi'ni onarımından sonra ziyaret ederlerken (1977)

İşte bu değişim vetiresinin bir sonucu olarak XVII. yüzyılda IV. Murâd devrinin (1623-1640) ortalarından (1630) IV. Mehmed'in saltanat döneminin (1648-1687) yedinci yılına kadar olan müddet içinde, tekke ve medrese ayrılığını körükleyen bir ayrılık hareketi ortaya çıkmıştır ki, bu harekete İstanbul'da Kadı-zâde Mehmed(2) adında bir vâizin önayak olması dolayısıyla(3) "*Kadı-zâdeliler*" veya halk arasında "*Fakih* " den bozma "*Fakılar* " hareketi denilmiştir(4).

Târihçi Mehmed Murad'ın ifâdesine göre; "Batınî ilimlerin esrârına vakıf olanlar (mutasavıflar) bu çevrelerden uzak durmuş, onlara techil ve istihfâfla mukabele etmişlerdir"(5). Ancak Halvetiler ve Mevleviler gibi bazı tarikat mensupları bu duruma kayıtsız kalmamış, olaylara doğrudan müdahil olmuşlardır. Nitekim Kadı-zâde Mehmed tarafından başlatılan ve bir anlamda tekke ve medrese ayrılığını körükleyen bu harekete karşı en etkili muhalefet Halvetî Şeyhi Abdülmecîd Sivâsî tarafından yapıldığından dolayı, onun yanında yer alanlar *Sivâsîler* diye anılmış, neticede oluşan bu tarafgirlik ve karşıtlık târihe, *Kadı-zâdeliler-Sivâsîler* mücâdelesi olarak geçmiştir. Böylece, devletin bekası adına öteden beri uzlaştırılmasında

Resim 2; Sivasi Türbesi (Eyüp Belediye Arşivinden)

maslahat görülen medrese-tekke çekişmesi çok nâzik ve hassas bir dönemde yeniden çatışma hâline dönüşmüştür.

Kadı-zâde ile Abdülmecîd Sivâsî arasında geçen münâkaşalarda devlet erkânı ve özellikle IV. Murat oldukça siyâsî davranmıştır. Nitekim o, iki taraf arasında vukû bulan münâkaşalara müdâhale etmediği gibi kendi icrââtına uygun va'zlar yapıp fetvâlar veren Kadı-zâdeyi himâye etmiş(6), diğer taraftan Abdülmecîd Sivâsî'ye de iltifatlarda bulunmuştur(7). Bunun sebebi ise açıktır. Çünkü Pâdişah muhtemelen yakın adamlarının da telkîniyle, iki taraf arasında dengeyi muhâfaza etmenin hem devlet hem de toplum nizâmı açısından daha iyi sonuç vereceğini hesap ediyordu. Aksi halde Kadı-zâde'nin açıkça ve fiilen desteklenmesi karşı tarafın ezilmesiyle sonuçlanacağından ve bunun hâsıl edeceği tehlikeli olaylardan korkulurdu(8).

Her hâlükârda Kadı-zâde -Sivâsî münâkaşası IV. Murad'ın uyguladığı siyâset sâyesinde sözlü ve yazılı safhada kalmış, fiilî bir harekete dönüşmemişti. Ancak Kadı-zâde'nin 1635'de Abdülmecîd Sivâsî'nin de bundan dört yıl sonra ölümünü müteâkip, Kadı-zâde'nin yolundan giden mutaassıp zümre ile Sivâsî taraftarları arasında aynı münâkaşalar müsâmahasız ve hoşgörüsüz bir tarzda büyüyüp gelişmeye, hattâ fiili mücâdele hâlini almaya başlamıştı.

XVII. yüzyılın ilk yarısında özellikle tekke ile medreseden yetişme vaizler arasında cereyân eden bu tartışmalara rağmen inhitat ve inhilâl dönemlerinde en son çözülen müessese unvânıyla yine tarîkatların canlılıklarını kaybetmedikleri, tasavvuf anlayışlarını yaymayı sürdürdükleri görülmektedir. Osmanlı idâresinin hangi mülahaza ile olursa olsun bu kesimlere karşı yakın duruşunun ve müsamahasının bu canlılıkta katkısı büyüktür.

Ancak bu müsamahanın zaman zaman istismâr edildiği de görülmüştür. Bu istismar sünnî anlayışın temsîlcisi olan tarîkatlarda görülmekle birlikte daha ziyade sünnî olmayan unsûrlar tarafından yapılmıştır. Nitekim devletin gösterdiği müsamahadan istifâde ile kimi zaman Şii-Bâtınî düşünceler siyasî bir görünüm arz ederek taşkınlık göstermiş, bu taşkınlıklar bazen tasavvufî cereyânlara da ulaşmıştır. Neticede Osmanlı'nın te'sîs etmeye çalıştığı devlet kontrolündeki dînî ve siyasî güce karşı muhalif siyasî, fikrî ve bâzı tasavvufî hareketler şerîat'ın örselenmesine, toplumun efkârının dağılmasına ve devletin emniyetine, yönelik tavırlar olarak görülmüş ve sert tepki ile karşılanmıştır.

Umûmiyetle esas dînî akîdelerin muhafaza edilmesiyle kendilerini vâzifeli addeden âlimler, zaman zaman böyle fikirler ileri süren tarîkat ehlinin idâmı yahut da hapsedilmesi şeklinde beliren olaylarda önayak olmuşlardır(9).

Bilhassa Melâmîlerin cezbe halinde söyledikleri ve yaptıkları, âlimler ve bâzı sûfîlerce tepki ile karşılanmış, genç ve mübtedi melâmîlerin ya da cezbe halindeki melâmî ihvânının zahir şeraite tutunanlar tarafından tekfîr edilircesine horlanması diğer melâmî erbabını da isyân ettirmiş ve arkadaşlarını koruma yolunu tutmuşlardır. Bu yüzden erbab-ı şerîat ile melâmîlerin arası gittikçe açılmış, Melâmî çevreler sık sık hükümdarın takibine ve mahkemeye sevk edilme ve şikayete muhâtab olma talihsizliğini tatmışlardır(10).

Aslında Osmanlı Devleti, tarîkat şeyhle-

rinden "şerîat" "liyakat" ve "emniyet" ilkelerini muhafaza edenleri daima kollamış, haklarında bir isnâd söz konusu ise bunlar en ince noktasına kadar tetkik edildikten sonra hüküm verilmiş, suçsuz olanlardan özür dilenip gönülleri alınmaya çalışılmıştır[11]. Hatta idâre sünnî akîdeyi yerleştirme politikasının bir gereği olarak tarîkat erbabını bu yola tevcîh etmeye gayret etmiş, onları himâye ederek Anadolu'nun vahdetini temine gayret sarf etmiştir[12].

Hülasa edecek olursak bazı olumsuzluklara rağmen Abdülmecîd Sivâsî'nin yaşadığı dönemde devletin de katkısıyla Osmanlı beldelerinde muhtelif tarîkat zümreleri tarafından muhtelif kanâat ve inançlar hâlinde tasavvuf cereyânlarının ilerlediği görülmektedir. Bu dönemde tarikat zümreleri arasında faaliyetlerinin yaygınlığı bakımından başta gelen tarikat Halvetiyyedir. Türk insan ve cemiyetine en fazla müessir olan oluşumlardan biri olan bu tarikatın keyfiyet planında taşıdığı özellik kemiyet planında da kendini göstermiş, İstanbul başta olmak üzere pek çok beldede Halvetî tekkeleri ekseriyeti oluşturmuştur. Bu tarikat aynı zamanda siyasi ve içtimai alanda da doğrudan yer alarak önemli işlevler görmüştür. Özellikle Halvetiyye'nin Şemsiye kolunun Abdülmecîd Sivâsî tarafından İstanbul'a taşınmasıyla birlikte taşra kökenli bir şeyh ailesinin XVII. Yüzyıl şehir hayatına katılımı gerçekleşmiş[13], aşağıda da görüleceği gibi gerek Abdülmecîd Sivâsî gerekse Abdulahad Nuri ile birlikte halveti örgütlenmesi toplumsal bir zemine de oturarak merkezi bir misyon üslenmiştir. Şimdi bu misyonun önemli siması olan Abdülmecîd Sivâsî'yi kısaca tanımaya çalışalım.

Hayatı, Tekke ve Kürsü Hizmetleri

Abdülmecîd Sivâsî 971/1563'de Zile[14] de doğmuştur[15]. "Sivâsî" nisbesiyle meşhûr olmuştur[16]. Babası, Muharrem ez-Zilî'dir[17]. Abdülmecîd Sivâsî otuz yaşına kadar hem zahiri ilimlerde ders aldığı hem de sohbetlerine iştirâk ederek feyz aldığı amcası Halvetiyye Tarikatı Şemsiye Kolu müessisi Şemseddîn Sivâsî (926/1519-1006/1597)[18]'de gördüğü kemâlâta ulaşmak ve gönlündeki arayışa cevap bulmak için tasavvufa yönelmiştir[19]. Sıkı riyâzet ve mücâhedeler sonucu kısa zamânda sülûkunu tamamlamıştır. Bu yoldaki samimiyetinden ve gayretinden dolayı Şems ona; *"Bizi bi't-temam yağmaladın ve nasb-ı aynım oldun."* demek sûretiye taltifte bulunmuştur[20]. Recep Sivâsî de onu; *"Abdülmecîd cümle hulefânın esah ve a'lâ ve cümle akrabâmızın ekmel ve efdalidir ve âdetâ Şemseddîn Sivâsî'nin nüsha-i sâniyesidir"*[21] diye tanıtmaktadır.

Abdülmecîd Sivâsî tekmîl-i tarîkat ettikten sonra Şemseddîn Sivâsî kendisine icâzetnâme vererek Merzifon ve civârındaki şehirli, kasaba ve göçerleri irşâd için görevlendirmiş[22]. bilahare 1005/1596 târihinde Pîr-zâde Şeyh Velîyyüddin'in yerine Zile'deki Halvetî Dergâhı'na (Velîyyüddîn Dergâhı) halîfe olarak tâyin etmiştir[23].

Şemseddîn Sivâsî'nin 1006/1597'de ölümünden sonra Sivas'daki Şemsiyye Dergâhı postnişînliğine oğlu Pîr Mehmed Efendi geçmiştir[24]. Bu zâtın iki yıl sonra vefâtı üzerine Dergâhın postnişînliğine Şemseddîn Sivâsî'nin dâmâdı Recep Sivâsî (ö.1008/1599)[25] oturmuş ancak kısa bir süre sonra o da vefat etmiştir[26]. Bunun üzerine hulefa ve dervişler Zile'de irşâd hizmetini yürüten Abdülmecîd Sivâsî'nin Sivas'da Şemsiyye Dergâ-

Resim 2; Sivasi Türbesi ve haziresi (Eyüp Belediye Arşivinden)

hı'nda irşâd için ikametleri husûsunda ittîfâk etmişler, o da dâvete icâbet ederek Sivas'a gelmiş[27] ve Şemsiyye Dergâhı'nda[28] meşihât makâmına oturmuştur.

Sivas ve yöresinde ilim ve irfân yolunda kazandığı şöhreti[29] dönemin padişahı III. Mehmed'e ulaşmış ve çıkarılan bir hatt-ı hümâyün'la İstanbul'a davet edilmiştir[30]. Pâdişah, kendi el yazısıyla yazdığı ve Kapıcıbaşı'yla gönderdiği hatt-ı hümâyünda ona şunları yazmış:

"Faziletli ve kerâmetli Abdülmecîd Efendi, merhum 'ammin Şems Efendi'nin Eğri Seferi'nde refâkatından, zâhiren ve bâtınen çok menâfi'ler müşâhede itmişizdir. Ba'de'r-rücu' Dâru's-Saltana'da (İstanbul) ikâmetlerin murâd etmiş idim. Pîrliği özr-i kavî olmağın izin vermiştim. Hâlâ seni kavlen ve fi'len ve vasfen, ona müşâbehet-i tâmme ile müşabehetin olduğu mesmu'um olmağın, derunumuzdan meyl-i tâm etmişizdir. Hatt-ı şerîfim vusûlunde, Dâru's-Saltana'ya hicret itmen emrim olmuşdur. İhmâl olunmaya."[31].

Kaynakların ifâdesine göre, Abdülmecîd Sivâsî hatt-ı hemâyün'ü alır almaz; birkaç gün içinde İstanbul'a hareket etmiştir[32].

Abdülmecîd Sivâsî'nin İstanbul'a naklolmasıyla birlikte Halvetiyye'nin Şemsiye kolu taşradan merkeze taşınmış ve bir süre bu isimle temsil edilmiştir. Bu arada Şemsilik Abdülmecîd Sivâsî'den sonra da Sivas'taki Şemsiyye Dergâhı'nda sürdürülmüşse de bu tekkenin etkinliği ikinci planda kalmıştır.

Davet üzerine İstanbul'a gelen Abdülmecîd Sivâsî, Ayosofya yakınında bir eve yerleşmiş[33] ve yine pâdişahın isteği üzerine Ayasofya Câmii'nde va'z ve nasihatte bulunup, hadîs nakli ve tefsîr dersleri vermeye başlamıştır[34].

Bir süre sonra kendisine bî'at eden Reisü'l-Küttâb La'li Efendi (ö.1009/1600)'nin hediye ettiği Eyüp Nişanca'da bahçe içinde bulunan bir eve yerleşmiştir[35]. Dâru's-saâde ağalarından el-Hac Mehmed Ağa (ö.999/1590) tarafından inşa olunan Çarşamba Pazarı yakınındaki *Mehmed Ağa Tekkesi*[36] 1010/1601 târihinde boş kalınca kendilerine tevcîh olunmuştur[37]. Daha sonra Abdülmecîd Sivâsî'ye karşı muhabbeti olan Rûmeli Kazaskeri Şeyhülislâm Sun'ullâh Efendi (ö.1016/1607), Sun'ullâh Efendi Câmii olarak da bilinen Atpazarı yakınındaki Hüsâm Bey Mescidi'ni câmi yapıp, vâizliğini Abdülmecîd Sivâsî'ye teklif etmiş, O da bu teklifi kabul edip cum'a vâizi olarak burada göreve başlamıştı. Bu câmide bir kaç ay va'z ve nasihatte bulunduktan sonra Şehzâde Câmii vâizliği boşalınca oraya atanmış[38], ancak Sun'ullâh Efendi'nin hâtırına riâyet ederek Hüsâm Bey Mescidi'ndeki va'zını kesmemiş cumaertesi gününe almıştı[39]. *Mehmed Ağa Tekkesi* meşihâtında üç sene kadar kaldıktan sonra Sultan Selim Câmii yanındaki daha sonra kendi adıyla anılacak olan *Şeyh Yavsî Tekkesi*'ne[40] şeyh olmuşlardır[41]. Bu arada Şehzâde Câmii'nde iki yıl kadar görev yaptıktan sonra Sultan Selim Câmii vâizliği boşalınca oraya geçmiş ve 1026/1617 senesine kadar orada vâizlik yapmıştı[42]. Naîmâ, *Târih*'inde Abdülmecîd Sivâsî'nin Süleymâniye Câmii'nde tefsîr dersleri verdiğini belirtir[43]. Hüseyin Vassâf ise "pâdişah'ın arzusuyla Fatih Câmii'ne vâiz olarak ta'yin oldu" şeklinde bir rivâyet nakletmektedir[44].

Abdülmecîd Sivâsî'nin görev yaptığı bir diğer önemli cami Sultan Ahmet Camii'dir. Bu camide görevlendirilmesiyle ilgili Mu-

Resim 3; Abdulmecit Efendi'nin oğlu Şeyh Abdulbaki-Efendinin sandukası(Eyüp Belediye Arşivinden)

hammed Nazmin'nin *Hediyyetü'l-İhvân* adlı eserinin Süleymâniye Ktp. Hacı Mahmûd Ef., nr. 2413 ve İÜ Ktp. nr. 1604 numaralardaki nüshâların sayfa kenarında kime ait olduğu belli olmayan şu ibâre mevcûdtur;

"Sikattan menkûl olan budur ki, Sultan Ahmed merhum Câmii Şerîf binasına şuru' etdikte, evvelâ bi'z-zât cuma va'ziyesi'ni Üsküdârî Mahmûd Efendi'ye teklif ederler. "Beğim, kırk senedir kendi câmimizde va'z u nasîhat ederiz zâviyemizde. Nihâyet haftada bir gün hâtırınız için varalım." deyince, Sultan merhûm; "Ayda bir gün de varılsa memnun olurum azîzim." demiş. Ba'dehu merhûm Cerrâh Şeyhi İbrahîm Efendi'ye teklif ederler. Anlar dahi kabûl etmezler ve derler ki; "Pâdişahım merhûm Cerrâh Paşa ile muahede olundu. Ahde hilâf mümkin değildir." Ba'dehu Sivâsî Efendi'ye teklif ederler, anlar kabûl iderler. Nakl-i sahîh la gayru." (45)

Abdülmecîd Sivâsî Pâdişah'ın hâtırına binâen Sultan Selim Câmii'ndeki vâizliğini bırakarak, burada cuma vâizliği yapmaya başlamış(46), ölünceye kadar bu câmideki görevini sürdürmüştür(47).

Gerek hâtiblik, gerekse vâizlik hizmetlerinin, hem dinî hem de resmî yönüyle ehemmiyetli ve toplum içinde etkin bir görev olduğu ve pek çok ilim adamı ve vâizler zümresinin bulunduğu bir dönemde Abdülmecîd Sivâsî'nin İstanbul'un bu merkezî ve önemli câmilerine vâiz olarak ta'yin edilmesi, hatta Sultan Ahmed Câmii'ne temel atıldığı gün pâdişah tarafından cum'a vâizi olarak atanıp, ölünceye kadar bu câmideki görevini sürdürmüş olması, yaptığı va'zlara karşı gösterilen büyük teveccüh, onun zâhirî ve bâtınî ilimlere olan vukufiyeti yanında, hatipliğini de gerek devlet erkânı, gerek ilmî çevreler, gerekse halka kabul ettirmiş birisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum onun içinde yaşadığı toplumla bütünleşebildiğini de göstermektedir. Abdülmecîd Sivâsî'nin hem resmî, hem de dinî yönden önemli görevlerde istihdam edilmesi ve kendisine değişik çevrelerce gösterilen teveccüh dikkate alındığında Pâdişah tarafından İstanbul'a çağrılmasının bir gerekçesi de ortaya çıkmış oluyordu.

2. Olumsuz tavırlara muhalefeti ve siyasi otoriteyi uyarıcılık misyonu: Abdulmecit Sivasi'nin tekke şeyhliği ve kürsü vaizliği yanında onu yaşadığıdönemdeki sûfilerden ayrıcalıklı kılan bir özelliğini Muhammet Nazimi şu ifadeyle dile getirir. *"Şerîat ve tarîkat yoluna gayrette zerre kadar kusûr ve ihmâlleri olmazdı. Hatta ehl-i sünnet ulemâsının büyükleri olan sûfiyyenin seyyidlerini dalâlet ve bid'ate nisbet edenlerle, fıkıh kitâblarından, tefsîr ve hadîslerden deliller getirmek sûretiyle gerçeği ortaya çıkarmak için mücâdele ve muârazaya giriyor, bunu emr bi'l-ma'rûf ve nehy ani'l-münker olarak kabul ediyordu.*(48) Bu tavrı ileke edinen Sivasi Şeriat ve Tarikat yolundaki gayretleri sebebiyle döneminde yaşanan tartışmalara doğrudan müdahil olmuş, gerek yazdığı eserlerde gerek kürsülerde ve ilmi mahfillerde savunduğu hususları dile getirmekten çakinmemiştir. Onun bu minvalde karşı çıktığı iki zümre vardır. Bunlardan birisi kürsü vaizlerinden oluşan tarikat karşıtı Kadızadeler zümresi, diğeri ise zahir şeriate muhalif davranışlarıya fitneye sebep olduklarını düşündüğü İdirisiler. Şimdi kısaca bu iki zümreye karşı takındığı tavrı görmeye çalışalım.

a) Tarikat karşıtı zümrelere ve İdrisilere karşı mücadele misyonu:

Abdülmecîd Sivâsî bir taraftan tekkesinde diğer taraftan da cami kürsülerinde halkı irşad etmeye devam ederken döneminde ortaya çıkan taşkın fikirli vaizlerle özellikle de bid'atler, tarîkat faaliyetleri ve bâzı tasavvufî meseleleri kendine göre tartışma mevzûu yapıp bu yolda gidenlere aşırı hücumlarda bulunan Kadı-zâde'ye ve taraftarlarına karşı sessiz kalmamış, câmi kürsülerinde ve değişik mahfillerde tartışmalara doğrudan katılarak iddiâlara cevâplar vermiştir. Hatta o, bu iddiâlara cevap vermekle kalmayıp, Kadı-zâde'yi, "Ermişleri ve tarîkatı tanımıyor, zındıktır." diye ağır bir dille itham da etmiştir(49).

Kâtip Çelebi iki taraf arasındaki yaşanan

münâkaşalardan dolayı; "Bu iki şeyh zamânında birbirlerinin tam zıddı olup, meşreblerinin başka başka oluşu yüzünden aralarında Besûs savaşı vardı"(50) demek sûretiyle hadisenin boyutuna dikkat çekmektedir. Kadı-zâde ve Abdülmecîd Sivâsî arasında tartışma konusu olan ve biraz da o günkü fikrî ortamı yansıtan husûsları kaleme alan Kâtip Çelebi, "bu yazdığım konuların çoğunda Kadı-zâde bir tarafı, Abdülmecîd Sivâsî de öbür tarafı tutup, ifrat ve tefrit tarafına giderler, iki şeyhin tarafını tutanlar da birbirleriyle tartışıp kavga ederlerdi."(51) demektedir.

İlk defa Kadı-zâde Mehmed Efendi tarafından tartışma konusu olarak ortaya atılan(52) meselelerde(53) Kadı-zâde müsbet ilimlerin tahsilinin gerekli olmadığı, Hızır (as)'ın hayâtta olmadığı, ezan ve na't-ı nebevî, mevlüt, Kur'ân ve sâir şeyleri makamla ve güzel sesle okumanın câiz olmadığı, tarîkat erbâbının "devrân" ve "semâ'" yapmalarının meşrû' olmadığı, sigara, kahve ve keyif verici şeylerin harâm olduğu, cemaatle nâfile Regâib, Berat ve Kadir gecesi namazı kılmanın câiz olmadığı, eşyânın tesbihinin kâl ile değil, hâl ile olduğu, denizde avlanan her hayvanın yenilebileceği gibi husûsları dile getirmiş, örf, adet ve gelenekleri dikkate almayıp, hissiyatı da işe karıştırarak itidalden uzak, müfrit bir tavır takınmıştır. Kâtip Çelebi'nin ifâdesiyle, "ihtilâflı soruları ahmakların ayağını bağlayacak köstekler gibi kullanmıştır"(54).

Aslında bu tartışmaları, içtimâî hayâtın bütününde meydana gelen sarsıntının bu müesseselerdeki tezâhürü şeklinde yorumlamak mümkündür ve burada dikkat çekici ve vahim olan söz konusu meselelere Kadı-zâde'nin veya Abdülmecîd Sivâsî'nin ne şekilde cevâp verdiklerinden ziyade, meselelerin bizzat kendileri, yâni mâhiyetleridir(55).

Bir başka vahamet de bu sıradan meseleler bahane edilerek Kadı-zâde 'nin XVII. yüzyılda devletin türlü alanlarda geri kalışını, Birgivî gibi, bid'atlere bağlaması, câhil halkı okşayan konuşmaları ile onları kendi taraflarına çekip, bidatlerin kaynağı olarak gördüğü ve gerilemeden sorumlu saydığı mutasavvıflara karşı düşmanca tavır takınmış olmasıdır(56). Katip Çelebi'nin de ifade ettiği üzere Kadı-zâde'nin ilk bakışta bidat ve hurafelerle mücadele ediyor görünmesine rağmen asıl hedef kitle olarak mutasavvıfları seçmiş(57), neticede bu karşı duruş, kendine yakın çevreler tarafından idâreye ve tarîkatlara karşı yozlaştırılmış bir tasfiyecilik hareketine dönüşmüştür.

Neticede Kadı-zâde'nin bu tavrı ve özellikle Halvetîler'e ve Mevlevîler'e yaptığı ağır hücumlar, hem öteki tarîkat çevrelerinde, hem de tabîatıyla daha çok Halvetîler ve Mevlevîler arasında bir tepki ve mukâvemet cephesi oluşturmuştu(58).

Bütün bu zikrettiğimiz husûslarda her iki tarafın da farklı değerlendirmeye gitmeleri onların mizaçlarını aksettirmesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Abdülmecîd Sivâsî'nin medrese tahsili yanında meşreb îtibâriyle tasavvuf ehli olması, Kadı-zâde'nin ise medreseden yetişme birisi olması ve tasavvufa uzak durmasına rağmen, Abdülmecîd Sivâsî'nin yaklaşımının Kadı-zâde'ye göre daha mâkul ve mantıkî olduğu dikkate değer. Bu tavır, Kadı-zâde'nin böylesi konuları diline dolayıp, karşı çıkanlara aşırı muhalefetinin arkasındaki niyetin ne olduğunu haklı olarak sorgulamaya götürmektedir.

Kendisini şerîatin müdâfîi olarak gören ve bundan dolayı teveccühe mazhar olan Kadı-zâde'nin şöhreti zamânla yayılmaya başlamış, bu şöhret IV. Murat'a kadar ulaşmış ve onun husûsî iltifatına mazhar olmuştur. Kadı-zâde'nin bu durumu söz konusu tartışma konularını ileri sürmesinde ve tartıştığı zümrelere karşı cesaretinde bir dayanak olduğu gibi özellikle padişahın icraatına uygun fetvalar verip (tütün haram sayılması şeklinde verdiği fetva gibi) Pâdişaha yakın olduktan sonra kürsülerde bu iltifattan istifâde ile gerek tarikat erbabını gerekse devlet büyüklerini eleştirmekten çekinmemesinde(59) de aynı dayanağın rolü olduğu söyle-

nebilir.

Ulaştığı boyutlar dikkate alındığında Kadızadelilerin müfrit tavırları karşısında Sivâsî'nin karşı duruşunun hiç olmasa daha sonraları olduğu gibi tartışmaların fiili sahaya intikalini önleme gibi önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Diğer taraftan bu olayların yaşandığı dönemde İstanbul'da bir çok mutasavvıf ve âlim bulunmasına rağmen, Sivâsî'nin öne çıkıp, düşüncelerini çekinmeden söyleyebilmesi, cesâret sâhibi bir kişiliğe sâhib olduğunu da göstermektedir. Bu cesaretinde Kadızâde'de olduğu gibi idarenin yaklaşımının rolünü de dikkate alınmalıdır.

Abdülmecîd Sivâsî bu dönemde bir taraftan tarîkatlere karşı yürütülen bu taassub ile mücâdele ederken, diğer taraftan da, faaliyetlerini gizlice sürdüren Melâmîler ve özellikle İdris-i Muhtefî'nin şerîate muhâlif gözüken, avam tarafından anlaşılması güç olan görüş ve davranışlarını yaymalarına ve bir mani olmadığı halde faaliyetlerini de gizlice sürdürmelerine fiteneye sebebiyet verdiği gerekçesiyle şiddetle karşı çıkmış, herkesin havsalasına sığmayacak taşkın fikirlerin yayılmasına mâni olmaya çalışmıştır. Onun bu tavrını şerîate bağlılıktaki hassâsiyetine ve kişisel mizâcına bağlamak mümkündür. Ayrıca bu durum onun yaklaşımının devletin bu tür hareketlere bakışıyla paralellik arz ettiğini de göstermektedir. Kanaatimize göre gerek Sivasî'nin gerekse idarî çevrelerin bu guruplara karşı takınmış olduğu tavrın iki gerekçesi vardır: Bunlardan biri, şerîatin hamisi olma sıfatıyla dînî ve siyasî gücünü koruma çabası, diğeri ise bâzı tarîkat ehlinin veya bu kisveye bürünen çevrelerin şerîate muhalif sözlerinin avam tarafından yanlış anlaşılabileceği, dolayısıyla onları şaşırtıp, dalâlete sevk edebileceği endişesidir ki, her iki halde de gaye toplumun birlik ve beraberliğinin temini ve sosyal zemini sağlam tutma çabasıdır.

Sivâsî'nin en mümeyyiz vasfı belki de Ehl-i Sünnet'in sıkı bir bağlısı ve savunucusu olmasıdır. Onun eserlerinde de sıkça vurguladığı ve dikkat çektiği hususların başında şeraite bağlılık ve Sünni çizgiyi koruma gelmektedir.

Muhammed Nazmî, onun bu tavrı ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

"Pîrimiz Hz. Sivâsî, gayet gayret-i Şeri'at ve tarîkat çektiğinden, emr bi'l-ma'rûf ve nehy ani'l-münker itmekte ifrât-ı mübâlağa iderlerdi. Zira nâsın İdrîs'e nisbet etdikleri kelimât-ı küfür ve ilhâd ve zındıkayı istima' itdikde, mü'min ve muvahhidden kizb ve bühtân ve iftirâ sâdır olmaz îtikâdında idiler." (60) *İşte bundan dolayı Kadızâde ve İdrîsîler taifesine tâbi olanlar ve kendi tarafından olup, câhil olan kimseler, düşmanlıkta aşırıya gidiyor, "adı çıkan zarara uğrar" sözünde olduğu gibi nice sade gönüllerin gönlü dağılıyor, zâhiren ve bâtınen yüce rütbesine muhabbet kademiyle yükselemeyip, kalb nûrları inkâr perdesiyle örtülüyor, hakîkat güneşini müşâhededen gafil kalıyorlardı. Eğer Sivâsî Efendi'nin meczûblar ile muâmeleleri, Kadızâde ve İdrîsî-ler'le muârazaları olmasaydı, bütün bu insanlar arasında yüce kadrleri güneş gibi gözüküp, "Ebû'n-Necîb-i zamân"*(61) *ve "Cüneyd-i Devrân" oldukları ortaya çıkacaktı."*(62) Bu ifadelerden de anlaşılıyor ki aslında Sivasî'nin bu zümrelere karşı tavrı lehinde değil aleyhinde tecelli etmiştir.

Sivâsî'nin bir başka dikkat çekici vizyonu da idareyle ve padişahlarla olan münasebetlerinde takındığı tavır ve tutumudur.

b) Pâdişahlarla Münâsebetleri ve Uyarıcılık Misyonu

Osmanlı tarihi boyunca genelde pâdişahlarının hürmetini kazanmış olan tarîkat şeyhleri onlardan gördükleri desteğe mukâbil devleti her fırsatta desteklemiş, devletin muhafazası ve devamı yolunda gayret sarf etmişler, dini konularda zafiyet yaşandığı, ihmal ve istismar gözlemlediklerinde de onları uyarmaktan çekinmemişlerdir.

Abdülmecîd Sivâsî de, devrin idârecileriyle, özellikle pâdişahlarla iyi münâsebetler içinde olmuş, zamân zamân toplumdaki bozulmalara dikkat çekmiş, bunun düzeltilmesi husûsundaki fikirlerini devlet adamlarına

gerek yazılı gerekse sözlü olarak söylemekten çekinmemiştir. Diğer taraftan devlete hizmet ve sadakati benimsemiş, pâdişahları ulü'l-emr görüp onları yeri geldiğinde övmekten de geri durmamıştır.

III. Murat (982/1574-1003/1595), III. Mehmed (1003/1595-1012/1603), I. Ahmed (1012/1603-1026/1617), I. Mustafa (Üç ay), II. Osman (1027/1618-1031/1622) ve IV. Murat (1032/1623-1049/1640) dönemlerinde ilim ve irfânı, fazîlet ve kemâliyle büyük bir nüfuz ve hürmete mazhar olan Abdülmecîd Sivâsî'yi, pâdişah ve devlet erkânı tarafından da fikir ve re'yine başvurulan, duâsına mürâcaat olunan bir şahsiyet olarak görüyoruz(63).

Muhammed Nazmî'nin naklettiğine göre, IV. Murat Bağdat seferine çıkarken kılıç kuşanma ve duâ için Abdülmecîd Sivâsî, İsmâil Efendi(64) ve Kadızâde'yi huzûrlarına dâvet etmiş, âdet olduğu üzere pâdişahın beline Hz. Ömer'in kılıcını Abdülmecîd Sivâsî bağlamış(65), ordu hareket ettiğinde de pâdişahın önünde yürüyerek onu uğurlamışlardır(66).

Mesela I. Ahmed ile, karşılıklı îtîmad esasına dayanan samîmî ve sıcak bir münâsebet içinde olduğu ve hatta pâdişahın kendisine, "Pederim" diye hitab ettiği rivâyet edilir(67). Abdülmecîd Sivâsî'nin pâdişahın zâtına karşı tavrı ise hep sevgi, ta'zimkâr ifâde ve duâ hissiyle doludur. Nitekim onun hakkında: "*Pâdişahımız ehl-i Hak'dır. Niyeti hâlis ve murâdı hakdır. Mercûdur ki, nûr-ı Hakla derûnu pür nûr olup, dâimâ kalb-i Şerîfi i'lâ-i şer'le mesrûr ve a'dâsı makhûr ola* "(68) diye temennide bulunurken, eserlerinde bu temennisini zamân zamân dile getirmekte, halka ve muhiblerine ulu'l-emre itâati sık sık telkîn etmektedir.

Buna rağmen dini hassasiyetin ihmal edildiği hususlarda idârecileri yönetim ihlalinden dolayı uyarmaktan çekinmediğini de tesbit ediyoruz. Nitekim *Letâifü'l-Ezhâr* adlı eserinde pâdişaha şu îkaz ve tavsiyelerde bulunmaktadır:

"Halkı men sâdedinde olan hükkâm şerîatin hudûduna tecâvüz edip, harâmdan kaçmayınca, avâm-ı nâsdan şerîat hudûdunun dahilinde kimse kalmaz. Şu hâlde bu insanlar üzerine nazîr olan halîfetullâh hazretlerine kulların hizmetini bunlara ısmarladıktan sonra ihmâl etmeyip, onların ne hâlde olduklarını, şerîatın emirlerini uygulayıp uygulamadıklarını, dîni ve ırz-ı saltanatı ve halîfetullâh hazretlerinin devletini himâye üzereler mi, yoksa evvelâ kendileri bu hudûdu çiğneyip de avâm-ı nas dahi bilkülliye bu hudutları çiğneyip, âlemi fesâda vermişler midir bilmesi gerektir. Zîra kullar içinde garazsız kimse eksik değildir. Onlardan bunu sormaya ise himmet ve fesâdı def edecek hâlis niyet gereklidir. Yoksa haşir gününde sual ve azab, Resûl'u incitmekten korku vardır." (69)

Sivâsî aslında "…dörtyüz kadar ipek tüccarının idamına yöneldiğinde Zembilli Ali Efendi'nin Yavuz'u uyarması Onun da: "Tedabir-i mülkiyeye karışmak vazifeniz değildir." demesi üzerine Zembilli'nin: "Umur-ı ahiretinizdendir ve bizim hakk-ı müdahalemiz vardır. Bu adamları ikaz ederseniz fîhâ ve illa ikab-ı azim vardır"(70) şeklindeki ikazında olduğu gibi idari yükümlülükte ahiret sorumluluğunun ihmal edilmemesine vurgu yapmakta ve kendisinde müdahale hakkı bulunmaktadır.

Mesela içkinin İslâm'da değer taşımadığı için mâl sayılamayacağı husûsuna işâretle kendi döneminde onun mâl-ı mütekavvim sayılmasını tenkid eden Abdülmecîd Sivâsî, bu husûsta da aynı vurguda bulunmakta ve pâdişahı uyararak şunları söylemektedir:

"Pâdişah-ı İslâm'a bu konuda lâyık olan âyet ve hadîsde harâmlığı sâbit olan şeyden hâsıl olan mâldan vazgeçip, kötülüklerin anası olan pisliği kaldırmaktır. Zîra "Ey inananlar! Doğrusu müşrikler pistirler..."(71) *âyeti üzere bu murdar şey murdar olan kâfirlerin iken, İslâm yurduna girip, kulların hizmetine sarf edilmesi lâyık görülmekte ve insanlardan olan şeytân tabîatlılar tarafından "hazîneye sa'yediyoruz" diye hak sûretinde gözüküp, İslâm pâdişahını gururlandırma yoluna gitmekte ve bu hareketleri hazînenin bereketini götürmeye sebebiyet vermektedir. Ka-*

semle söylüyorum ki, onların bu tutumları samîmî olmayıp, bu necis şeyin bir akçesini dahi hazîneye koymak sa'y değildir. Belki tahribdir. Şâyet pâdişahımız bunu kaldırıp yerine hazîne için gaybdan onun daha azını dilese hazîne bereketlenirdi. Bu konuda varid olan âyât ve hadîslere ta'zîmen bütün fesâdların kökü olan bu kapıyı kapayasınız. Belki de Allâh'ın gazabına mazhar olup, etrafta fesâd ve mezâlimin şuyu'una ve düşmanların hücûmuna sebep, bu necisin İslâm beldelerinde alınıp satılmasıdır. Kaldıki bu necis olan şeyin alınıp satılmasından hâsıl olan kazancın mevcûd fesâdın def'i için harcanması, Allâh'ın gazabı ve fesâdın artmasına sebebiyet vermektedir. Bu durumun ortadan kaldırılması ilâhi lâtîfelere sebep olup, pek çok zahmet ve mihnet ile def olacak fesâdlar ve zulumler Allâh'ın kudret eliyle ref' olurdu." (72)

Muhammed Nazmî, Abdülmecîd Sivâsî ile IV. Murat arasında geçen bir hadîseyi de şöyle naklediyor:

"Sahîh bir nakille anlatıldığı üzere; Sultan Murat Bağdat'ı feth etmeğe niyet ettiğinde Sivâsî Efendi'yi dâvet edip; "Bağdat'ı feth etmeğe niyet ettiğimi duymuşsundur. Fetih müyesser olur mu? Bize haber ver." dediğinde, Sivâsî Efendi; "Evet pâdişahım, *"...Siz Allah' (ın dînine, peygamberine) yardım ederseniz, o da (düşmanınıza karşı) size yardım eder..."*(73) âyeti ile sâbittir ki, eğer reâyâya adâlet eder ve üzerlerinden zulmu def ve gadaba uğrayanlardan afv, fukarâya in'âm ve ihsân ile Allah'a nusret edersen, Allah da sâdece Bağdat'ın fethi ile değil daha nice beldelerin fethiyle nusret eder." demiştir.(74) Taraflar arasında bu ve benzeri pek çok sual ve cevaptan sonra, Sultan Murat; "Ben senin müşâhedenden sual ediyorum. Bana müşâhadenden haber ver. Zîrâ kâmil şeyhler Levh-i Mahfûz'a bakıp hakîkate muttali olabilirlermiş. Ben seni tecrübe ediyorum. Eğer sen onlardansan elbette müşâhadenden söylemelisin" der.(75) Sivâsî Efendi de bu ısrâr üzerine "Evet pâdişahım, otuz dokuz gün muhâsara edip, kırkıncı gün fetih müyesser olur." diye müşâhedesini belirtir. Pâdişah; "ya vezîrlerden kimse şehid olur mu?" diye sorduğunda da; "Vezîr-i âzam'ın(76) şehîd olur Pâdişahım. Lutfedip başka sual sormayın" demiştir."(77)

Bu arada yönetimde ahirete taalluk eden meseleler söz konusu olduğunda muhakkik kimselerle meşveretin lüzûmunu ısrârla savunan Abdülmecîd Sivâsî, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

"Pâdişah hazretleri, devletinin ömrünün uzun olmasını, dünyâ ve âhiret saâdetini istiyorsa ehl-i Hak kimseleri arayıp bulmalı ve vâki hâli onlardan sormalıdır." (78)

Yine, I. Ahmed'e sunduğu manzum şikâyetnâmede, bu genç hükümdâra memleketin ahvâl ve idâresinin bozukluğunu acı ve sert bir dille anlatmış, muvaffakiyet için kendisine adâlet ve meşveret tavsiye etmişti. Aşağıdaki satırlar bu manzûmeden alınmış beyitlerdir:

Dinle ey pâdişehim nâfi' olan sözlerimi
Habl-i Kur'ân ile sâbit kadem ol bi'l-ikrâm
Bed düâ-yı fukarâdan seni az var sakunur
Habl-i Kur'ân ile sâbit kadem ol bi'l-ikrâm
Şahsa mansıb mı gerek, mansıba âdem mi gerek
Dîn ü devlete layik nedir ey fahr-i kirâm.
Cevr u zulmün sebebi Rûm u Arap içre bu kim
Câhili zâlimi vâli kılarak tutdu zalâm
Biri bu câhile hiç maslahat ısmarlama kim
Geçe ashâb-ı maârif önüne ola imâm
Ulemâ zeyyine girdi cühelâ at saldı
Bu dürür sâha-yi dîni bozan ey fahr-i izâm
Küfr ile mülk durub zulmile durmasa gerek
Sakın ey şâh-ı cihâniyân ü cihândâr müdâm
Tişe-i hikmetile mezra'a-i ma'delet
Meşveret tohumunu saç sula dimâğ ile müdâm(79)

Netice olarak diyebiliriz ki, Sivâsî, tarîkat şeyhi ve devrin önemli vaizlerinden biri olarak, halk arasında kazandığı nüfuzunu devlet ricâline kabûl ettirmiş, ahirete taalluk eden işlerde bu nufuzunu kullanarak yöneticileri uyarmaktan kaçınmamıştır.

3. Sivâsîyye Şûbesi'ni İstanbul'da Temsil ve Tesisi

Sivâsîyye, Halvetiyye tarîkatının dört ana kolundan biri olan Şemsiyye'den doğmuş olup(80), onun tek ve son şûbesidir. Bu şûbe ilk dönemlerde Şemsiyye'nin İstanbul'daki temsîlcisi konumunda iken bilâhare müstakil bir şûbe olarak teessüs etmiştir.

Harîrî-zâde ve Sâdık Vicdânî, Şemsiyyeyi Halvetiyyenin dört ana kolundan biri olarak değerlendirip, Sivâsîyyeyi de Şemsiyye'nin bir şûbesi olarak gösterirken(81), *Sefîne* yazarı Şemsiyye'yi ve Sivâsîyye'yi "Sivâsîyye" bölüm başlığı altında ele almakta ve Sivâsîyye'nin Abdülehad Nûrî(82) vâsıtasıyla İstanbul'da intişar ederek Şemsiyye adıyla bir Halvetî şûbesinin doğduğunu, bilâhare Şemsiyye'den de Sivâsîyye şûbesinin ortaya çıktığını belirtmektedir(83).

Farklı gibi gözüken bu rivâyetleri birlikte değerlendirdiğimizde, Şemseddîn Sivâsî'nin kurmuş olduğu bu kolun hem Şemsiyye hem de Sivâsîyye olarak isimlendirildiğini de söyleyebiliriz. Öyle ki her iki şekildeki isimlendirme yanında, gerek Vicdânî gerekse Vassâf, Şemsiyye'nin Abdülehad Nûrî tarafından İstanbul'da yayıldığı ve orada da bir kolun teşekkül ettiği husûsunda birleşirler(84). Aslında bu şûbe ilk önceleri müstakil bir şûbe olmaktan ziyâde Şemsiyye'nin İstanbul'daki bir temsîlcisi konumundadır. Ancak bilâhare gerek Abdülmecîd Sivâsî gerekse Abdülehad Nûrî ve onların halîfe ve muhibleri tarafından İstanbul ve dışında geniş bir yayılma imkânı bulmuş, netîcede Sivâsîyye adı altında müstakil bir şûbe olarak anılmıştır. Her iki şeyh de Şemsiye kolu içinde bir içtihâd ve tecdîde gitmemişlerdir(85). Bu durumda Şemsiye'nin kolunun Sivâsîyye adıyla anılması her iki şeyhin aynı âileye mensûb olması ve bu âilenin de Sivâsîler diye tanınmasından kaynaklandığı da söylenebilir. Nitekim Abdülmecîd Sivâsî'nin Yavsî Tekkesi'nin Sivâsî Tekkesi olarak da anılması, Abdülehad Nûrî'nin ise bu tekkede görev yapmamış olması bu hususu teyid etmektedir.

Sivâsîyye şûbesi Abdülmecîd Sivâsî ve Abdülehad Nûrî dönemlerinde İstanbul'da ve sâir bölgelerde kısa zamanda yayılmış olmasına rağmen, bu yaygınlığı ve şöhreti, onlardan sonra devam edememiştir.

Muhammed Nazmî bu husûsu dile getirirken şöyle demektedir: *" Fî zemâninâ bu tâife-i âlî-şân ve bu zümre-i ârifân-ı kerâmet-ünvân ve bu câmi'-i kemâlât-ı insâniyye-i ilâhiyye olan mahbûb-ı cenâb-ı Rahmân, ekall-i kalîl, belki inkırâz mertebesine varmıştır"*(86). Muhammed Nazmî bu inkırâzın gerekçesini ise şöyle açıklamaktadır; *"Hak budur ki, mürşidler ümmî olub, evlâd-ı meşâyih seccâde nişîn-i peder olalı, ekserî dervîşan, tağyirü'ş-şekli li-ecli'l-ekl etmişlerdir."*(87)

Hüseyin Vassâf Bey *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye*'ye dayanarak, İstanbul'da zamanla bu şûbeye mensûb kırk kadar zâviyenin teşekkül ettiğini haber verdikten sonra, bunların hayli şöhret kazanmalarına ve Abdülehad Nûrî'nin zamanının müceddidi olmasına rağmen, tarîkatın devamını sağlayacak kudretli hâlefler yetiştirilememiş olmasından dolayı, daha fazla yayılamadığı gibi, mevcûd zâviyelerinin de zamanla diğer kollara mensûb meşâyihin idaresine verildiğini ifâde eder.(88)

4. Eyüp'te Bir Sivâsî Ocağı: Sivâsî Tekkesi

Eyüp Nişanca semti, Düğmeciler mahallesi, Nişanca caddesi üzerinde(89) türbesinin de bulunduğu bahçede 120 ada 34 parsel üzerine inşâ edilen Abdülmecîd Sivâsî'nin evi(90) o henüz hayatta iken vezîrler, ulemâ, devlet erkânı, tarîkat şeyhleri, fukarâ ve dervîşlerden, her gün kırk-elli, belki daha fazla kimsenin toplandığı ve sabah akşam beşer altışar sofra yemek verilen, sohbet ve zikir

halkaları oluşturulan bir mekân olarak hizmet vermiştir(91).

Nazmi Efendi Sivâsî'nin hânesinde dört hanımı ve onbeş-yirmi kadar hizmetçisinin bulunduğunu ve hiç bir maddi sıkıntı çekmediği gibi onlara oldukça rahat bir hayât temin ettiğini, eline geçenleri evlâtlarına paylaştırdığını, meselâ türbesi civârındaki bahçeyi oğlu Abdülbâki Efendi için, aynı civârda küçük kızı Râziye için çok odalı bir hâne, büyük kızı Âlime ve ortanca kızı Safiye için birer hâne satın aldığını, her birini tezyin ve tefriş ettiklerini naklediyor ki bu rivayet Sivâsî ailesinin bu bahçe ve etrafında kümelendiğini ve buranın adeta bir Sivâsî ocağı şeklinde hizmet verdiğini göstermektedir(92).

Bu ev Sivâsî henüz hayatta iken resmen tekke niteliğine kavuşmamış olsa da, çok sayıda mürîdinin uğrağı olduğu ve fiilen bir tekke gibi çalıştığı söylenebilir. Baha Tanman'ın tesbit ettiğine göre Vakıflar İstanbul Baş Müdürlüğü Arşivi'ndeki Tekâyâ ve Zevâyâ Defteri'nde Abdülmecîd Sivâsî'nin Eyüp'te bir tekke vakfetmiş olduğunu belirten, târihsiz bir kayıt(93) buranın daha sonraları tekke olarak hizmet verdiğini te'yîd etmektedir.

Tanmanın tespitine göre, Batıda Eyüp-Nişanca caddesi, diğer yönlerde komşu parsellerle çevrili olan tekke arsasının batı kesimi türbelere ve hazîreye, doğu kesimi tekkenin diğer bölümlerine tahsis edilmiştir. Geçen yüzyılda yenilenmiş olması gereken, hepsinin ahşap olduğu bilinen tevhîdhâne, harem, selâmlık ve diğer birimler Cumhûriyet döneminde ortadan kalkmış, arsanın bir kesimine Nişancı Ortaokulu inşâ edilmiştir(94).

Aslında Sivâsî Tekkesi'nin postuna geçen şeyhlerin dökümünün ele geçirilememiş olması, diğer taraftan mecmûa kayıtlarında bu semtte Sivâsî Tekkesi diye bir tekkenin yer almamış olması buranın resmî bir hüviyet kazanmamış olduğunu da düşündürmektedir.

Tanman, bâzı kaynaklarda(kaynak belirtmiyor) Eyüp'teki Sivâsî Tekkesi'nin Abdülehad Nûrî'nin adıyla anıldığını söylemektedir. Diğer taraftan tekkenin hazîresinde bir çok başka tekkenin (Mehmet Ağa, Ferrûh Kethüdâ, Zıbın-ı Şerîf, Yahyâ-zâde) postnişînlerine âit mezarların bulunduğunu, bunların dışında hazîrede mezarları tesbit edilen Şeyh Abdussamed Efendi (ö.1067/1656), Şeyh Abdülmecîd Efendi (ö.1130/1717), Yahyâ oğlu Şeyh Mehmed Efendi (ö.1165/1751) ile Şeyh Seyyid Ahmed Bey'in (ö.1245/1829) de burada postnişîn olmalarının ihtimâl dâhilinde olduğunu belirtmektedir. Ayrıca II. Mahmûd'un kızı Sâliha Sultan'ın 1249/1834'teki düğününe dâvet edilen Halvetî şeyhleri arasında "Eyüb Ensâri'de Abdülehad Nûrî Tekkesi(?) şeyhi Seyyid İbrâhîm Efendi'nin" şeklinde bir ibarenin bulunduğunu, Bandırmalı-zâde A. Münib Efendi'nin 1307/1889-90 târihli *Mecmûa-i Tekâyâ*'sında da Şeyh Tevfik Efendi'nin ismi geçtiğini, son postnişînin de Şeyh Salâhî Bey olduğunun bilindiğini, Dâhiliye Nezâreti'nin R. 1301/1885-86 târihli istatistik cetvelînde de tekkede 5 erkek ile 5 kadının barındığı şeklindeki bilgilerden hareketle, bu tekkede meşîhâtın Sivâsîlik'ten Sünbülîlik'e intikal ettiğini; ancak *Mecmuâ-i Tekâyâ*'daki kayıtta Eyüp'teki Sivâsî tekkesinde Sivâsîliğin yaşatıldığı, bayram haftalarında Sünbülî âyînine yer verildiğini belirtmektedir(95). Tanman'ın tespit ettiği "Eyüb Ensâri'de Abdülehad Nûrî Tekkesi" şeklindeki kayıtta söz konusu edilen tekke müstakil bir tekke değil muhtemelen yine Sivâsî'nin bir tekke vazifesi de gören evi olmalıdır.

Tanman'ın Sivâsî'nin evi için, resmen tekke niteliğine kavuşmamışsa bile fiilen bir tekke gibi çalıştığı şeklindeki değerlendirmelerine katılmak mümkündür. Ancak buranın müstakil bir tekke olarak zikredilmesi hele hazîresinde medfûn bulunanların bu tekkenin postnîşini oldukları kanâati tetkike muhtaçtır.

Nitekim Nişancı Mehmed Paşa Tekkesi şeyhi Şemsiyye büyüklerinden Şeyh Abdül-

bâki Efendi'nin (ö.1166) Rûmeli Hisârı'ndayken vefât etmesi üzerine, kışın şiddetli olmasından dolayı naklinin mümkün olmamasından, babası ve dedesinin bulunduğu hazîreye değil de Rûmeli Hisârı yakınındaki "şehidlik" kabristanına gömüldüğüne dâir rivâyet(96) Şemsî-Sivâsî âilesine mensûb meşâyih ve mürîdânın bu türbenin bulunduğu bahçenin hazîresinde gömülmesi gibi bir geleneğin olduğunu düşündürmektedir.

5. Vefâtı ve Türbesi

Abdülmecîd Sivâsî yetmiş sekiz yıllık hareketli ve bereketli bir ömürden sonra, hicrî 1049 Cemâziyelâhir, Milâdî 1639 Ekiminde İstanbul'da vefât etmiştir. Vefâtından sonra Eyüp Nişanca'da Mustafa Paşa Caddesindeki Nişanca Câmii (Nişancı Mustafa Paşa Camii) civârında, kendisine âit evin bahçesinde defnedilmiştir(97).

IV. Mehmed'in annesi Mahpeyker Vâlide Sultan (ö.1062/1651), Abdülmecîd Sivâsî'nin vefâtından iki yıl sonra gördüğü bir rüyâ üzerine kâhyası Behrâm Ağa nezâretiyle kabrinin üzerine bir türbe yaptırmıştır(98). Muhammed Nazmî, Abdülmecîd Sivâsî'nin kabri üzerine türbe yapılmasını Mustafa Dede'nin(99) şöyle naklettiğini kaydetmiştir.

"Azîzim Sivâsî Efendi vefât ettikten sonra perîşan bir hâlde dolanırken, kalbime "Hz. Azîz'in hayâtında kırk yıldan fazla hizmetlerinde bulundun, vefâtlarından sonra da ömrünün sonuna kadar ayakları ucunda ikâmet ve rahat eyle." diye ilhâm geldi. Ben de mübârek ayakları ucuna bir hasır döşeyip, gece-gündüz orada kaldım. Sonra Hz. Azîz bana tevessül buyurup; "Nedir hâlin Mustafa Dede? Ne işlersin? Çok zamândır gece-gündüz demeden zahmet çektin, bizden ayrılmadın. Yarın üzerime türbe inşâ edilir, müsterih olursun." buyurdular. Sabah Kösem Vâlide Sultan, Kethüdâları olan Behrâm Ağa'ya; "Mîmâr Ağa'yı alıp, kutb-ı evliyâ Sivâsî Efendi'nin kabrine varıp, sağlam ve güzel bir türbe inşâ edin." diye emir verdiler. Türbe tamâm olduğunda, Sivâsî Efendi'nin halîfe, mürîd ve sevenleri bir araya gelip, Kur'ân okuyup, tevhîd, zikir ve duâlar ettiler. Meğer Vâlide Sultan Sivâsî Efendi'yi rüyâlarında görüp; "Hâtûn siz bizimle Resûlullâh'ın yanında ru'yetullâh'a mazhar olacaksınız." demeleri üzerine bu türbeyi inşâ ettirmişler."(100)

Türbe tamam olduktan sonra, Mustafa Dede otuz yıldan fazla türbedârlık hizmetine devâm etmiş, vefât edince Sivâsî Efendi'nin kabrinin baş uçuna defnedilmiştir(101). Türbede bulunan ikinci kabir Abdülmecîd Sivâsî'nin oğlu Şeyh Abdülbâki Efendi'ye aittir(102).

Hüseyin Vassâf bu türbede her iki bayramın son günlerinde meşâyih ve Hak âşıklarının toplanıp, sandûkalarını ortaya alarak etrâfında devrân ve zikir ettiklerinden bahsetmektedir(103).

R. Ekrem Koçu türbe hakkında bilgi verirken kendi döneminde buranın çok harap bir hâlde olduğunu, tavanının çökmüş, içinin taş, toprak dolduğu ve duvarlarının da çökmek üzere olduğundan bahsetmekte, semt halkınca Abdülmecîd Sivâsî'nin türbesinin, "Büyük Türbe", Abdülehad Nûrî'nin türbesinin de "Küçük Türbe" diye meşhûr olduğunu söylemektedir(104).

Koçu'nun bu yazısının yayınladığı yıllarda (1946) harap hâlde olduğunu öğrendiğimiz bu mekân, Vakıflar idâresi tarafından 1970'te aslına uygun olarak inşâ olunmuştur(105). Türbe günümüzde hâla ma'mur bir hâlde olup Şirin Baba diye tanınan rahmetli İskender Korkmaz Bey'in nezaretinde bu hâle getirilmiştir. Aynı zâtın nezaretinde türbe hazîresinde toprak altında gömülü kalan mezar taşlarının ve kabirlerin ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Fındıklılı Abdülmecîd Sivâsî'nin türbesinin bulunduğu bahçenin hazîresinde Halvetî tarîkatinin büyüklerinden ve bu âileye mensûb seksen kadar zevâtın mezarlarının bulunduğundan bahsetmektedir(106).

Kare planlı Türbe kârgir duvarlı tuğla hatıllı olarak kesme taştan yapılmıştır. Ahşap geniş saçaklı ve kırma çatılı olup, 8,50x8,50m plan üzerine inşâ edilmiştir. Tür-

bede Abdülmecîd Sivâsî'nin sandukasıyla berâber, oğlu Abdülbâki Efendi'nin sandûkası da yer almaktadır(107).

Sonuç

Abdülmecîd Sivâsî XVII.yüzyıl Osmanlı döneminin gerek siyasî, gerek iktisadî, gerekse idarî açıdan problemlerin doruğa çıktığı, bunun yanında dinî ve fikrî yönden ayrılıkların ve kavgaların giderek arttığı bir ortamda yaşamıştır. O bu ortamda ayrılık sebebi sayılan tartışmalara doğrudan katılmış, bir taraftan idâreyle yakın münasebetler içinde problemlerin çözümüne dair katkıda bulunmaya çalışırken, diğer taraftan da hem tarîkatlere karşı sürdürülen taassub ile mücâdele etmiş, hem de, tarîkat ve tasavvuf yolundan herkesin havsalasına sığmayacak taşkın fikirlerin yayılmasına mâni olmaya çalışmıştır. Onun bu tavrını Ehl-i Sünnet'in sıkı bir bağlısı ve savunucusu olmasına bağlamak mümkündür.

Sivâsî sadece vaizlik ve tasavvuf kültürüne vakıf vasfıyla değil aynı zamanda tefsîr, hadîs, fıkıh, kelâm gibi dînî ilimlerle, Arapça ve Farsça gramer ilimleri yanında, yazdığı şiirler ve oluşturduğu *Dîvan*'ıyla da üzerinde durulmaya değer edebî bir kişiliğe sâhiptir. Netice olarak tetkiklerimiz göstermiştir ki, Abdülmecîd Sivâsî Osmanlının tasavvuf ve tefekkür târihi açısından dikkate alınması gereken önemli bir şahsiyettir.

(1) A. Yaşar Ocak, "XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Dinde Tasfîye (Puritanism) Teşebbüslerine Bir Bakış, "Kadızâdeliler Hareketi", *Türk Kültürü Araştırmaları*, XIX, Sayı: 1-2, Ank. 1979-1983, s. 208.

(2) Kadı-zâde Mehmed Efendi ilk tahsîlini Balıkesir'de Birgivî Mehmed Efendi'nin talebelerinden almıştır. Daha sonra İstanbul'a gelerek tahsîlini orada tamamlamıştır. Dursun-zâde Abdullah Efendi'nin yardımcılığını da yapan Kadı-zâde, daha sonra Tercüman Yunus Tekkesi Şeyhi Ömer Efendi'nin teşvîkiyle önceleri sûfîliğe heves etmiş, fakat meşreb ve anlayışına uygun bulmadığından bu yolu bırakıp, kürsülerde nasîhat etmeyi seçmiştir. 1044/1634 yılında Pâdişah ile Revan Seferi'ne giderken yolda hastalanıp, Konya'dan geri döndükten sonra 1045/1635 târihinde vefât etmiştir. Topkapı hâricindeki İki Kapı civarında metfundur. Daha geniş bilgi için bk. Kâtip Çelebi, *Mîzânü'l-Hak fi İhtiyari'l-Ahak*, (haz. Orhan Şaik Gökyay), MEB Yay., nr. 2122, İst. 1993, s. 108; a. mlf., *Fezleke-i Kâtip Çelebi*, Cerîde-i Havâdis Matbaası, İst. 1310, II, 182-183; Naîmâ Mustafa Efendi, *Naîmâ Târihi*, (Ravzâti'l-Hüseyin fi Hülasâti Ahbari'l-Hafikîn, (çev. Zuhûri Danışman), Zuhûri Danışman Yay., İst. 1967, VI, 2717, 2718; Şeyhî Mehmed Efendi, *Vakâyi'ü'l-Fuzalâ*, (Neşre haz. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yay., İst. 1989, I, 59; Uzunçarşılı, İsmâil Hakkı, *Osmanlı Târihi*, TTK Basımevi, Ank. 1973, III, 355; Yurdaydın, H. Gazi, *İslâm Târihi Dersleri*, AÜİF Yay., nr. 182, Ank. 1988, s. 125; Gölpınarlı, *Mevlânâdan Sonra Mevlevîlik*, İnkılab ve Aka Yay., İst. 1983, s. 158; Gündoğdu Cengiz, *Bir Türk Mutasavvıfı Abdülmecîd Sivâsî Hayatı Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 85 vd.

(3) Ocak, "Kadızâdeliler Hareketi", s. 208.

(4) Ocak, a.g.m., s. 220.

(5) Bk. Mehmed Murad (Mizancı), *Târih-i Ebu'l-Fâruk*, Matbaa-i Amidi, İst. 1329, V, 301.

(6) Mehmed Murad, VII, 57.

(7) Naîmâ, VI, 2720, III, 1222. IV. Murat'ın Abdülmecîd Sivâsî 'ye karşı tavrı için bk. Muhammed Nazmî, *Hediyyetü'l-İhvan*, (İnceleme ve Edisyon Kritikli Metin) (haz. Osman Türer), (Doktora Tezi İkinci Kısım) Ank. 1982, s. 142 vd.

(8) Ocak, a.g.m., s. 219.

(9) Yurdaydın, *İslâm Târihi Dersleri*, s. 109; a. mlf., "Türkiye'nin Dinî Târihine Umumi Bir Bakış", *AÜİFD*, Ank.1961, IX/109, s. 116.

(10) Yusuf Ziya İnan, *İslâmda Melâmîliğin Târihi Gelişimi*, Bayramaşık Yayınevi, İst. 1976, s.117.

(11) Bkz. Öngören, Reşat,, "Şerîatin Kestiği Parmak: Kânûnî Sultan Süleymân Devrinde İdam Edilen Tarîkat Şeyhleri", *İLAM Araştırma Dergisi*, Azîz Mahmut Hüdâyî Vakfı İlmi Araştırmalar Merkezi Yay., İst. c. I, sy. 1, Ocak-Hazîrân 1996, s. 136-137.

(12) Gündüz, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münâsebetleri*, Seha Neşriyât, İst. ts., s. 66.

(13) Işın, Ekrem, "Abdülmecid Sivasî" md., *DBİA* (*Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*), Kültür Bakanlığı ve Târih Vakfının Ortak Yayını, İst. 1994, I, 21.

(14) "Zile" o dönemlerde Sivas ilinin Tokat sancağına bağlı bir kasaba idi. Şemseddîn Sâmi, *Kâmûsu'l-A'lâm*, Mihrân Matb. İst. 1311/1893, II, 2444. Zile şimdi Tokat'ın bir ilçesi durumundadır.

(15) Nazmî, s.120; Müstakim-zâde Süleyman Saadeddîn, *Hülâsatü'l-Hediyye*, Millet Ktp., Ali Emiri, Şeriyye, nr.1082, vr. 23b; Hulvî, Cemâleddîn, *Lemezât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye*, Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmûd Efendi, nr. 4546; Millet Ktp., Şeriyye, nr. 1100, vr. 202; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ-ı Ebrâr ve Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, Süleymâniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2306-2309, vr. 302; Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu'cemü'l-Müellifin Terâcimi Musannifi'l-Kütübi'l- Arabiyye*, (Yayına haz. Rıfat Rıza Kehhâle), Dımeşk, 1352/1958, VI, 170; Şeyhî, *Vakâyiu'l-Fuzalâ*, I, 62; Bağdatlı İsmâil Paşa, *Hediyyetü'l-Arifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsâru'l-Musannifin*, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1945-1947, I, 620; Hoca-zâde Ahmed Hilmi, *Ziyâret-i Evliyâ*, Dâru'l-Hilâfeti'l-Âliyye, İst. 1317/1899, s. 84; Mehmet Süreyya, *Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye (Sicilli-i Osmâni)*, Matbaa-i Amire, İst. 1311/1893, III, 400; Uzunçarşılı, III, 350.

(16) Kâtip Çelebi, *Mîzânü'l-Hak*, s. 107; Vassâf, III, 302; Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000. Ömrünün çoğunu İstanbul'da geçirmiş olmasından dolayı olsa gerek, ismine "İstanbulî" nisbesini de eklemiştir. Bk. Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 2a.

(17) Horasan'dan gelip Zile'ye yerleşen Ebu'l-Berekât Muhammed b. Hacı İlyas'ın dört oğlundan en büyüğü olan bu zât, Halvetî büyüklerinden Abdülmecîd Şirvânî (ö.971/1563)'nin talebesi ve halîfesidir. 1000/1591 târihinde Zile'de vefât etmiştir. Receb Sivâsî, *a.g.e.* , vr.40a ; Nazmî, s. 118; Şeyhî, I, 52; Mehmet Tâhir, II, 21.

(18) "Kara Şems" olarak şöhret bulan bu zât "Şems-i Azîz" ve "Sivâsî-zâde" olarak da anılmıştır. Günümüze yakın kaynaklarda daha ziyâde "Şemseddîn Sivâsî" ismiyle zikredilmektedir. 926/1519 târihinde Zile'de dünyâya gelmiştir. Abdülmecîd Sivasî'nin amcasıdır. Abdülmecîd Şirvânî'nin terbiyesinde kısa sürede seyr ü sülûkunu tamamlamış ve ona onbir yıl hizmet edip hilâfet almıştır. Zile'ye yerleştikten sonra elli yıl kadar seccâde-i irşâdda bulunmuş, 1006/1597 târihinde Sivas'da vefât etmiştir. Anadolu'nun muhtelif yerlerine yayılmış pek çok halîfesi vardır. Halîfeleri içinde en meşhûru ise Abdülmecîd Sivâsî'dir. Geniş bilgi için bkz. Receb Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ fi Menakıbı'ş-Şeyh Şemseddîn Ebû's-Senâ*, Süleymâniye Ktp., Lala İsmâil Kitablığı, nr. 694/2; Nazmî, s. 108; Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 22b; Şemseddîn Sivâsî hakkında ayrıca bk. Hulvî, vr. 202; Sâdık Vicdanî, Ebû Rıdvân, *Tomâr-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye*, Evkâf-ı İslâmiyye Matb., İst. 1919-1922, s. 114-115; Hoca-zâde, s. 90-94; Mehmet Süreyya, *Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniye (Sicilli-i Osmâni)*, Mat-

baa-i Amire, İst. 1311/1893, III, 165; *Meşâyih-i Osmâniye'den Sekiz Zâtın Terâcim-i Ahvâli*, Kütüphâne-i İslâm, İst. 1318/1908, s. 7-13; Ayvansarâyî, Hüseyin b. İsmâil, *Tercümetü'l-Meşâyih*, Süleymâniye Ktp., Esat Efendi, nr. 1375, vr. 5a-5b.; *Kamusu'l-A'lam*, Mihran Matb., İst. 1311/1893, IV, 2799.

(19) Abdülmecîd Sivâsî bîat etmek istediğinde amcası; *"Abdülmecîd sen zâhir-bînsin ve ilm-i zâhirde ferîd olduğundan, ilim sana gâyet vücûd vermiştir. İrşâd ve tecellî sana geç vâki olur. Ama gâyetli olursan cümle ihvânını sebk edip, cümleden âli olursun."* şeklinde bir çekinge ortaya koysa da bilahare onun ısrarını kıramayıp intisabını kabul etmiştir. Receb Sivâsî, *Necmü'l-Hüdâ fî Menakıbı'ş-Şeyh Şemseddîn Ebû's-Senâ*, Süleymâniye Ktp., Lala İsmâil Kitâblığı, nr. 694/2, vr. 33a; Nazmî, s. 123; Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 24a; Vassâf, III, 302.

(20) Nazmî, s. 123.

(21) Receb Sivâsî, vr. 32b; Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 24a.

(22) Görev yaptığı beldelerde ona karşı oldukça fazla teveccüh olmuş, binlerce insan onun va'z, nasîhat ve devrânlarına iştirâk etmiştir. Receb Sivâsî, vr. 32b; Nazmî, s. 123; Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 24a; Vassâf, III, 256.

(23) Receb Sivâsî, vr. 33b; Nazmî, s. 123; Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 24a; Şeyhî, III, 62; Vassâf, III, 256; Mehmet Sürreyya, III, 400; Hoca-zâde, s. 85; R. Ekrem Koçu, "Abdulmecid Efendi" md. *İstanbul Ansk.* , İstanbul Yayınevi, İst. 1946, I, 100.

(24) Receb Sivâsî, vr. 38a; Nazmî, s. 123; Müstakîm-zâde, vr. 23a.

(25) Receb Sivâsî, Şemseddîn Sivâsî'nin kardeşinin oğlu, damadı ve halifesidir. Sivas'ta Şemseddîn Sivasî dergâhında medfundur. Bk. Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 120.

(26) Nazmî, s. 123; Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 23a.

(27) Nazmî, s. 123; Şeyhî, III, 63; Hoca-zâde, s. 85-86; Koçu, "Abdülmecid Efendi", I, 100.

(28) Bu dergahın ismi *Seyehatnâme*'de "Sivâsî Efendi Dergâhı" olarak geçmektedir. Vakfiye târihi, 1004/1596 dır. Bk. Saim Savaş, *Bir Tekke'nin Dini ve Sosyal Târihi*, Dergâh Yay., İst. 1991, s. 31.

(29) Nazmî, s. 124; Müstakîm-zâde, *H.Hediyye*, vr. 24a; Şeyhî, III, 63; Vassâf, III, 256.

(30) Bk. Nazmî, a.y.; Şeyhî, ay.; Mehmet Süreyyâ, III, 400; Hoca-zâde, s. 85; Vicdânî, *Halvetiyye*, s. 116; Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 120; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsîr Târihi (Tabakatü'l-müfessirin)*, Bilmen Yay. İst. 1974, II, 693; *Türk Ansiklopedisi*, "Abdülmecid" md., Milli Eğitim Basımevi, İst. 1968, I, 63; *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, "Abdulmecid Sivâsî" md. Gelişim Yay., İst. 1986, I, 33; Uzunçarşılı, III, 350; Koçu, "Abdülmecid Efendi", I, 100.

(31) Bk. Nazmî, s. 124; Müstakîm-zâde, *H.Hediyye*, vr. 24a; Şeyhî, III, 63, III, 400; Mehmed Süreyyâ, III, 400.

(32) Bk. Nazmî, a.y.; Müstakîm-zâde, a.y.; Şeyhî, a.y.; Mehmet Süreyyâ, a.y. Abdülmecîd Sivâsî'nin İstanbul'a gidiş târihi 1599 veya 1600 târihlerinde olmalıdır.

(33) Bk. Nazmî, s. 125; Şeyhî, III, 63; Mehmet Süreyyâ, III, 400; Hoca-zâde, s. 86; Vassâf, III, 256.

(34) Bk. Nazmî, a.y.; Müstakîm-zâde, a.y. vr. 24b; Şeyhî, a.y.; Hoca-zâde, a.y. Muhammed Nazmî Abdülmecîd Sivâsî'nin burada yapmış olduğu va'zlara pâdişah da dahil pek çok insanın teveccüh gösterdiği, va'z ve derslerinde câminin tamamen dolduğu, halkın namazda birbirinin sırtına secde ettiğini nakletmektedir. Bk. Nazmî, a.y.; Müstakîm-zâde, a.y.

(35) La'li Efendi, gerek Abdülmecîd Sivâsî'nin gerekse buraya gelip giden fukarânın ihtiyaçlarını da karşılıyormuş. Bk. Nazmî, s. 125; Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 24b. Bu arada Baha Tanman Bey'in tesbitine göre Sivâsî 'nin bu eve yerleşmesi III. Mehmed'in cülûsu ile La'li Efendi'nin vefâtı arasında (1595-1598) gerçekleşmiş olmalıdır. Bk. M. Baha Tanman, "Sivâsî Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İst. 1994, I, 16. Bizim tesbitlerimize göre Abdülmecîd Sivâsî'nin İstanbul'a gelmesi 1599'dan sonra olduğu için bu eve yerleşme tarihi de 1599'dan sonra olmalıdır.

(36) Mehmed Ağa Dergâhı olarak bilinen bu zâviye, Beyceğiz Mehmed Câmii caddesi Çulhacı sokağı üzerinde inşa edilmiştir. Cami, tekke, hamam, çeşme ve türbeden oluşan bir külliyenin birimidir. Burası "Bayram Velî Tekkesi" olarak da zikredilmektedir. Bu tekkenin ilk postnişîni Şeyh Hızır Efendi olduğu için bâzı kaynaklarda "Hızır İlyas" adı ile de anılır. Mehmed Ağa Külliyesi içinde câmiden bağımsız bir kitle meydana getirmiş olan bu tekkenin hâlen Amca-zâde Hüseyin Paşa Medresesi'nde (eski Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi'nde) bulunan, manzum metni Bahâî'ye âit ta'lik hatlı kitâbe, câmi dışında kalan tekke bölümlerinin 1312/1894'te II. Abdülhamid tarafından yenilendiğini belgelemektedir. Sadece Cami ve hamamın ayakta olduğu bu külliyenin diğer kısımları yıkılarak bugün tarihe karışmıştır. Ayvansarâyî, Hüseyin, *Vefeyât-ı Hadîkatü'l-Cevâmi'*, İÜ Ktp., TY, nr. 2464, I, 197-199; Koçu, *İst. Ans.* VIII, 4483; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf, Sufiler Devlet ve Ulema*, OSAV Yay. İst., 2001, s. 199; Tarkan Okçuoğlu, "Mehmed Ağa Külliyesi" *DBİA*, V, 355-356.

(37) Nazmî, a.y.; Müstakîm-zâde, a.y.; Şeyhî, III, 63; Mehmet Süreyyâ, III, 400.; Vassâf, III, 256; Hoca-zâde, s. 86; Ayvansarâyî, *Tercümetü'l-Meşâyih*, vr. 10a.

(38) Nazmî, a.y.; Müstakîm-zâde, a.y.; Şeyhî, a.y.; Mehmet Süreyyâ, a.y.; Hoca-zâde, a.y.

(39) Nazmî, a.y.; Müstakîm-zâde, a.y.; Şeyhî, a.y.

(40) Bu Tekke, Sivâsî Halvetî Tekkesi olarak da bilinmektedir. Fâtih ilçesinde, Sultan Selim Külliyesi yakınındaki Aspar Su Haznesi'nin güneybatı köşesinde, bugünki Dârusşafaka Lisesi sınırları içerisinde Şeyh Resmî mahallesi, Yavuz Selim caddesi, Alinaki Sokağında inşa edilmiştir. Kurucusu Muhyiddîn Mehmed İskilibî (ö.920/1514)'nin lakabından ötürü "Yavsî Baba Tekkesi" diye anılmıştır. Bayramîliğin İstanbul'daki ilk büyük örgütlenme merkezi sayılan ve XV. yüzyılın sonlarında şehir hayâtına giren bu tarîkatın Tennûrî kolu tarafından kurulmuş, daha sonra Halvetîliğe bağlı Sivâsî ve Sünbülî Meşihâtına sahne olmuştur. Bu tekkedeki Bayramî meşîhati 1566'ya kadar Muhyieddîn Mehmed Efendi'nin hâlifeleri tarafından yürütülmüştür. 1576'ya kadar teberrüken Bayramî icâzeti almış Halvetî şeyhleri tarafından idâre edilen tekkeye Abdülmecîd Sivâsî'nin 1604'de postnişîn olmasıyla Bayrâmî Şemsî meşîhati son bulmuş ve bu târihten îtibâren 1798'e kadar tekke, Halvetîliğin Sivâsî koluna mensûb şeyhler tarafından yönetilmiştir. Sultan Selim Çukurbostanı'nın güneybatı köşesini işgal eden tekkeden günümüze herhangi bir yapı gelmemiştir. Ancak burada yer alan küçük bir Bizans sarnıcı, tekkenin kiliseden dönüştürülmüş bir yapı olduğunu bildiren târihsel kayıtları doğrulamaktadır. R. Ekrem Koçu kendi döneminde yıkılmış olan bu dergâhtan, duvarı yarı çökmüş bir mezarlık kaldığından bahsetmektedir. Günümüzde ise yalnızca türbe hazîresinin şebekeli ön duvarı, yol genişletilmesi sonucu Yavuz Selim caddesi'nin ortasında kalmış olup, ardındaki sette yer alan birkaç kırık mezar taşından başka tekke târihine ışık tutacak her hangi bir emâre yoktur. Bk. Ayvansarayi, *Vefeyât-ı Hadîkatü'l-Cevâmi'*, I, 121-122; Koçu, İst.Ans., VIII, 4484; Ekrem Işın, "Yavsî Baba Tekkesi", *DBİA*, VII, 445-446; Özdamar, s. 303; Koçu, İst.Ans., I, 100. Bu tekkede görev alan meşâyih için bkz. Zakir Şükrî, *Mecmu'a-i Tekâyâ*, Eserin Klaus Kreiser tarafından yapılan neşri, İst. 1980, 60-61. Işın Sivâsî'nin bu tekkeye 1576 târihinde postnişîn olduğunu söylüyorsa da bizim tesbitlerimize göre bu doğru değildir.

(41) Nazmî, a.y.; Şeyhî, I, 63; Vassâf, III, 256-257; Hoca-zâde, a.y.; Ayvansarâyî, *Tercümetü'l-Meşâyih*, vr. 10a. Abdülmecîd Sivâsî'nin Mehmed Ağa Tekkesi'nden Yavsi Tekkesi'ne naklolma târihini Tevfik, 1013/ 1604 olarak vermektedir. Bk. Tevfik, *Mecmûatü't-Terâcim*, İÜ Ktp., TY. 192, vr. 24a. Abdülmecîd Sivâsî'den boşalan Mehmed Ağa Zâviyesi ise Bezci-zâde Muhyiddîn Seyyid Mehmed Efendi (ö.1020/1611)'ye verilmiştir. Nazmî, s. 125, 126; Müstakîm-zâde, *H. Hediyye*, vr. 24b; Şeyhî, I, 63.

(42) Nazmî, s. 125; Şeyhî, I, 63.; Mehmet Süreyyâ, III, 400; Hoca-zâde, s. 86. A. Sivâsî'den boşalan Şehzâde Câmii va'ziyesi Fâzıl Musalli Efendi'ye tevcih olunmuştur. Nazmî, s. 125.

(43) Bk. Naîmâ, II, 705.

(44) Bk. Vassâf, III, 256.

(45) Nazmî, s. 126-127(1 numaralı dipnottan den naklen).

(46) Nazmî, a.y.; Şeyhî, III, 63; Mehmet Süreyyâ, III, 400; Hoca-zâde, s. 86.

(47) Koçu, *İst.Ans.* I, 100.

(48) Bk. Abdülmecîd Sivâsî, *Miskâlu'l-Kulûb*, İÜ Ktp., TY., nr. 2311, vr. 9b-10a.

(49) Kâtip Çelebi, *Mîzânü'l-Hak*, s.112.

(50) Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 108. Besûs iki Arap kabilesinin kırkyıl savaşmasına sebep olan bir kadının adıdır. Uzayıp giden ve barışla sonuçlanmayan savaşlar için kullanılan bir tabir olmuştur.

(51) Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 120. Ayrıca bk. Naîmâ, VI, 2718.

(52) Bk. Naima, VI, 2716; Ocak, "Kadızâdeliler Hareketi", s. 217.

(53) Bk. Kâtip Çelebi, *Fezleke*, II, 183; Naîmâ, a.y.; Mehmed Murad, VII, 58-59; Uzunçarşılı, III, 357; Yurdaydın, *a.g.e.*, s. 126-127; Ocak, "Kadızâdeliler Hareketi", s. 217; Arslan, *İmam Birgivi, Hayatı Eserleri* , s. 72-73; Türer, Osman, *Türk Mutasavvıf ve Şairi Muhammed Nazmî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s. 23; Mustafa Kara, *Niyazi-i Mısrî*, TDV Yay., Ank. 1994, s. 5-6. Bu konuların daha geniş değerlendirmesi ve mahiyetleri hakkında bk. Kâtip Çelebi, *Mîzânü'l-Hak*, s. 5-109.

(54) Kâtip Çelebi, *a.g.e.*, s. 112.

(55) Ocak, "Kadızâdeliler Hareketi", s. 218.

(56) Bk. Yurdaydın, s. 125.

(57) Kâtip Çelebi, *Mîzânü'l-Hak*, s. 112; a. mlf., *Fezleke*, II, 183; Uzunçarşılı, III, 356.

(58) Mevlevîlerden bu harekete tepki gösterenlerin başında İsmâil Ankaravî (ö.1041/1631) geliyordu. Ankaravî'nin karşı tavrı Azîz Mahmûd Hüdâyî tarafından da takdir ve tebcil ediliyordu. Mehmed Tâhir, *Meşâyih-i Osmâniye*, s. 22.

(59) Yazdığı bir kasîdede Pâdişaha, İstanbul halkının zevke, sefâya daldığını, fakat taşrada ahtan, feryattan başka bir ses duyulmadığını, tımar sâhiblerinin zulmettiklerini, halkın kâfire esir olmaya bile razı olduğunu bildiriyor, kadıların söylediklerini tutmadıklarını, rüşvetin alıp yürüdüğünü, oğlancılığın, şarabın, afyonun, tütünün bir salgın gibi her tarafı sardığını, kahvehânelerin birer fesâd ocağı olduğunu belirtmiş, ayak dîvânı yapılmasını istemiştir. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 159.

(60) Nazmî, s. 174.

(61) Ebû'n-Necib, "*Avârifü'l- Maârifü'l-Maarif*" adlı eserin sahibi Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer es-Suhreverdî (ö.632/1234)'nin amcası Abdulkâhir es-Suhreverdî (ö.563/1167)nin künyesidir.

(62) Nazmî, s. 155-156.

(63) Bk. İsmâil Hakkı Danişmend, *İzahlı Osmanlı Târihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İst. 1961, III, 269; Uzunçarşılı, *Osmanlı Târihi*, III, 127.

(64) IV. Murad'ın Bağdat Seferine de iştirak eden bu zat için bkz. Şeyhî, *a.g.e.*, I, 145.

(65) Koçu, *İst.Ans.*, I, 100.

(66) Nazmî, s. 143; Koçu, a.y.

(67) Bk. Nazmî, s. 141.

(68) Abdülmecîd Sivâsî, *Letâifü'l-Ezhâr ve Lezâizü'l Esmâr*, Süleymâniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 255, vr. 174a.

(69) Abdülmecîd Sivâsî, *Letâifü'l-Ezhâr*, vr., 28a-28b.

(70) Nurettin Topçu, *Büyük Fetih*, Ahmet Sait Matbaası, İst., 1962, s.20.

(71) Tevbe, 9/28.

(72) Abdülmecîd Sivâsî, *a.g.e.*, vr., 28b-29a.

(73) Muhammed, 47/7.

(74) Nazmî, s. 142-143.

(75) Nazmî, s. 142-143.

(76) Bk. Uzunçarşılı'ya göre bu zât, Vezîr-i âzam Tayyar Paşa'dır. Savaş esnâsında şehid olmuştur. Muhâsara otuzdokuz gün sünmüş, Kırkıncı günü cuma vakti Bağdat alınmıştır.Uzunçarşılı, III, 203-204.

(77) Nazmî, s. 142-143.

(78) Abdülmecîd Sivâsî, *Letâifü'l-Ezhâr*, vr., 159a.

(79) Koçu, *İst.Ans.*, I, 100.

(80) Vicdânî, *Halvetîlik*, s. 116.

(81) Bk. Harîrî-zâde, Mehmed Kemâleddin, *Tibyânu Vesâili'l-Hakâyik fi Beyâni Selâsili't-Tarâik*, Süleymâniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2305-94, vr. 209b; Vicdânî, *a.g.e.*, s. 114.

(82) Abdülehad Nûrî 1003/1594-95 târihinde Sivas'da doğmuştur. Babası, Abdülmecîd Sivâsî'nin amcası İsmâil Efendi'nin oğlu Kadı Muslihiddîn Mustafa Sâfâyî, annesi de yine Abdülmecîd Sivâsî'nin kız kardeşi Safâ Hatun'dur. Küçük yaşta babasını kaybeden Abdülehad Nûrî, Sultan III. Mehmed tarafından İstanbul'da ikamet etmek üzere dâvet edilen dayısı Sivâsî Efendi'nin himâyesinde annesi ve kardeşleriyle birlikte İstanbul'a hicret etmiştir. Abdülehad Nûrî İstanbul'a geldikten sonra 1033/1623 târihinde şeyhine dâmâd olmuştur. Bu sırada amcasına bağlılığını ona intisâb ederek tarîkat yoluyla da sürdürmüş, kısa zamânda onun telkîn ve teslîkiyle "usûl" ve "fürû'" dan oluşan on iki ismi tekmîl etmiştir. Mehmed Ağa zâviyesinde tam yirmi sekiz yıl şeyhlik yapmıştır. 1045/1635 târihinden îtibâren de İstanbul'un en büyük ve meşhûr câmilerinden olan Sultan Mehmed, Bâyezid, ve Ayasofya Câmilerinde vâizlik yapmıştır. 1 ocak 1061/1650 cuma günü vefât etmiştir. Mezarının üzerine daha sonra Yûsuf Ağa-zâde Mustafa Ağa (ö.1070/1659) tarafından bir türbe yaptırılmıştır. Nazmî, *a.g.e.*, s. 266; Şeyhî, *a.g.e.*, I, 547; Vassâf, *a.g.e.*, III, 262; Hoca-zâde, *a.g.e.*, s. 89; Mehmet Tâhir, Osmanlı Müllifleri, I, 121; a.gmlf., *Meşâyih-i Osmanîyye*, s. 46; Mehmed Sâmi' Sünbülî, *Esmâr-ı Esrâr*, Cemâl Efendi Matb., İst. 1316, s. 51. Abdülehad Nûrî hakkında daha geniş bilgi için bk. Necdet Yılmaz, *Abdülehad Nûrî-i Sivâsî ve Mir'âtü'l-Vücûd ve Mirkâtü'ş-Şühûd Adlı Eseri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993.

(83) Bk. Vassâf, III, 256.

(84) Krş. Vassâf, III, 255; Vicdânî, *a.g.e.*, s. 115.

(85) Vicdânî, Abdulehad Nûrî'nin içtihad ve tecdîdine dair malumat elde edemediğini ifade eder. Bk. Vicdânî, *a.g.e.*, s. 115.

(86) Nazmî, s. 72.

(87) *A.g.e.*., s. 73.

(88) Krş. Vicdânî, *Halvetîlik*, s. 117; Vassâf, III, 276.

(89) Tanman, M. Baha, "Sivâsî Tekkesi", md. *DBİA*, İst. 1994, I, 16; Mustafa Özdamar, *Dersaadet Dergâhları*, Kırk Kandil Yay., İst. 1994, s. 39.

(90) Özdamar, s. 39.

(91) Nazmî, s. 242.

(92) Nazmî, s. 242.

(93) Tanman, a.y.

(94) A.y.

(95) Tanman, a.y.

(96) Bk. Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmîletü'ş-Şekaik fi Hakkı Ehli'l-Hakaik*, (nşr. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yay., İst. 1989, s. 496.

(97) Nazmî, s. 120; Kâtip Çelebi, *Mîzân*, s. 107; Müstakimzâde, *Mecelletü'l-Ensâb fi'n-Niseb ve'l-Künâ ve'l-Elkâb*, Süleymâniye Ktp., Halet Efendi, nr. 628, vr. 267a; Vassâf, s. 257; Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu'cemü'l-Müellifin Terâcimi Musannifi'l-Kütübi'l- Arabiyye*, (Yayına haz. Rıfat Rıza Kehhâle), Dımeşk, 1352/1958, VI, 170; Şeyhî, I, 62; İsmâil Paşa, I, 620; Hoca-zâde, s. 86; Mehmet Süreyyâ, III, 400; Ayvansarâyî, *Tercümetü'l-Meşâyih*, vr. 10b; Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I, 120; Uzunçarşılı, III, 350.

(98) Nazmî, s. 188; Vassâf, III, 257; Koçu, *İst.Ans.*, I, 100-101; Ekrem Işın, "Abdülmecid Sivasî" md., *DBİA*, İst. 1994, I, 53.

(99) Mustafa Dede, Abdülmecîd Sivâsî'yle birlikte İstanbul'a gelmiş, ömrünün sonuna kadar onun türbedarlığını yapmıştır. Bk. Nazmî, s. 164.

(100) Nazmî, s. 187-188.

(101) Nazmî, s. 189. Muhammed Nazmî'nin nakline göre Mustafa Dede'nin kabrinin türbenin içinde olması gerekir. Oysa türbenin içinde böyle bir kabir bulunmamaktadır. Bu durumda türbe yapıldıktan sonra kabrin türbenin dışında kaldığını söyleyebiliriz..

(102) 1023/1614 de doğmuştur. "Sivâsî-zâde" diye meşhûrdur. İbtidâ ilimleri babasından ve döneminin muhakkik ve müdakkik üstâdlarından tahsil etmiş, bilâhare Şeyhulislâm Yahyâ Efendi'ye mülâzım (stajyer) olmuştur. Kırk akçe medreseleri'den mezun olduktan sonra resmî olarak haric medreselerinden birinde hocalık yapmıştır. Daha sonra babasına bîat ederek tasavvuf yoluna intisâb etmiştir. Babasının ölümü üzerine zâviyeleri ve Sultan Ahmet Câmii ile Fâtih Câmii dördüncü gün vâizliği (çarşamba) kendilerine tevcîh olunmuştur. Yetmiş üç yıl ser halka-i Tevhîd ve tezkîrde bulunmuş, kürsülerde hadîs ve tefsîr dersleri vermiştir. 1122/1710 senesi Rebiülevvel ayının 15. çarşamba gecesi vefât etmiştir. Nazmî, s. 189,190; Şeyhî, II, 419; Vassâf, III, 260; Hoca-zâde, s. 87.

(103) Vassâf, III, 257.

(104) Koçu, *İst.Ans.*, I, 101.

(105) Tanman, "Sivâsî Tekkesi", I, 17.

(106) Fındıklılı, s. 489; İsmet Efendi bir başka yerde de bunların sayısının yirmi olduğunu söylüyor. bk. Fındıklılı, s. 381.

(107) Tanman, "Sivâsî Tekkesi", I, 17.